

ชาติพันธุ์มานิ กับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง

ที่มารูปภาพ : สายัณห์ ชื่นอุดมสวัสดิ์

(<http://article.culture.go.th/index.php/layouts-modules-positions/3-column-layout-8/236-2021-01-19-08-19-16>)

“มานิ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาบรรทัด ในเขตจังหวัดตรัง สตูล และพัทลุง มีประชากรประมาณ 300 คน คำว่า “มานิ” หรือ “มันนิ” แปลว่า “คน” และเป็นชื่อที่ต้องการให้ผู้คนภายนอกรู้จักแทนที่คำว่า “เงาะป่า” หรือ “ซาไก” ซึ่งแปลว่า “ทาส คนป่า หรือคนเถื่อน” มีรูปลักษณะภายนอกที่สังเกตได้ชัดเจน คือมีผมหยิกและผิวคล้ำ มีข้อสันนิษฐานว่าชนกลุ่มนี้อยู่ในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าหมื่นปี สืบเชื้อสาย “นิกริโต¹” เป็นกลุ่มย่อยของ “นิกรอยด์ (Nigroid)” ชาวมานิมีวัฒนธรรมหาของป่า ล่าสัตว์ การปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น และยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้ได้จนถึงปัจจุบัน

หากจะกล่าวถึงปัญหาที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย หนึ่งในปัญหาที่เริ่มพบเจอเพิ่มมากขึ้นในทุกวันนี้ คือ “ชาติพันธุ์กลุ่มเปราะบาง” กล่าวคือ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนน้อย กำลังเผชิญปัญหาการสูญสิ้นเผ่าพงศ์ สูญเสียวิถีชีวิตตามประเพณีดั้งเดิม และไม่มีสิทธิในที่อยู่ที่ทำกิน ปัจจุบันพบกลุ่มชาติพันธุ์เปราะบางประมาณ 10 กลุ่ม ชาติพันธุ์มานิเองก็เป็นหนึ่งในกลุ่มที่กำลัง “เสี่ยงใกล้สูญ” ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรช่วยเหลือให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชาติพันธุ์ดังกล่าว ตัวอย่างเช่น ให้สัญชาติไทยโดยการออกบัตรประชาชน ให้ที่อยู่อาศัย ให้แหล่งทำมาหากิน รวมไปถึงการเพิ่มโอกาสให้เข้าถึงการศึกษา สิทธิการรักษาพยาบาล

¹ นิกริโต หรือเนกริโต (Nigro - itos) เป็นภาษาสเปน แปลว่า นิโกรเล็ก ในทางวิชาการหมายถึง กลุ่มคนที่มีเชื้อสายนิกรอยด์ คือผิวดำ ผมหยิก ริมฝีปากหนา ปัจจุบันนักโบราณคดียังถกเถียงกันถึงเรื่องถิ่นกำเนิดและที่มาที่ไปของเนกริโต หลักฐานทางโบราณคดีเชื่อว่ากลุ่มเนกริโตกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของโลก นอกจากจะเป็นคำที่ใช้ในทางวิชาการและบ่งบอกถึงลักษณะทางมานุษยวิทยาแล้ว ยังเป็นคำที่ใช้ในภาษาราชการของมาเลเซียที่ใช้เรียกโอรัง อัสลี

และสิทธิ์อื่น ๆ ตามที่พลเมืองไทยควรจะได้รับ เพื่อให้ชาวมานิสามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกันต่อไปได้

ขณะเดียวกัน เมื่อชาวมานิต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน ก็อาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อยู่ไม่น้อย ตัวอย่างกลุ่มชาวมานิที่ได้รับผลกระทบค่อนข้างชัดเจน คือมานิกลุ่มวังสายทอง อาศัยอยู่บริเวณน้ำตกวังสายทอง อำเภอละงู จังหวัดสตูล เป็นหนึ่งในกลุ่มชาวมานิที่เริ่มตั้งที่อยู่เป็นหลักแหล่ง สามารถสังเกตได้จากการสร้างทับให้ปิดมิดชิด บ่งบอกถึงการอาศัยอยู่นานกว่าปกติ และตั้งที่พักใกล้แหล่งชุมชนภายนอก ประกอบกับการท่องเที่ยวที่เริ่มเข้ามา ทำให้ชุมชนชาวมานิกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวไปโดยปริยาย กฎหมาย ฤกษ์บุบผา² ได้อธิบายไว้ว่า การที่ชุมชนชาวมานิกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีข้อดีคือชาวมานิได้มีโอกาสเปิดโลกทัศน์ พบปะผู้คน เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ตลอดจนได้สิ่งอำนวยความสะดวกเข้ามายกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น แต่ก็มีเรื่องที่น่าเป็นห่วงเช่นกัน คือวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวมานิเอง พวกเขาเริ่มละทิ้งวิถีชีวิตเดิม ทั้งล่าสัตว์น้อยลง ใช้ภาษาท้องถิ่นน้อยลง เนื่องจากสื่อสารผสมภาษาจากโลกภายนอกมากขึ้น รวมถึงเลิกพึ่งพาตนเองกลายมาเป็นแรงงานรับจ้าง หรือพึ่งพาเงินบริจาจากจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมเยือนพวกเขาแทน

นอกจากชาวมานิจะสูญเสียอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองแล้ว ยังต้องกลายเป็นสินค้าการท่องเที่ยวให้ภาครัฐ ที่ต้องการให้ชาวมานิเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น หนึ่งในเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องคือการจัดงานแต่งงานของเผ่ายาว เจ้าบ่าวจากอำเภอป่าบอน กับบิณฑล เจ้าสาวจากอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง นอกจากจะมีชาวมานิมาร่วมงานแล้ว ยังมีผู้ร่วมงานอีกนับพันคน ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทย ชาวต่างชาติ รวมไปถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภายในงานมีนายอำเภอทั้งจากอำเภอป่าบอนและอำเภอตะโหมดมาร่วมเป็นสักขีพยาน มีการนิมนต์พระมาให้พรคู่บ่าวสาว การแสดงจากชาวมานิ ก่อนจะปิดท้ายด้วยการรับประทานอาหารร่วมกัน ผู้ร่วมงานบางส่วนให้ความสนใจกับชาวมานิ จึงมีทั้งไปสำรวจที่อาศัย และการถ่ายรูปพวกเขาตลอดเวลาจนทำให้เกิดความกลัว บ้างก็วิ่งหนีไปจากงาน บ้างก็หลบซ่อนอยู่ในทับ³ของตัวเอง จากการสัมภาษณ์เผ่าปอย⁴ ตัวแทนชาวมานิพบว่า พวกเขาไม่พอใจวิธิดำเนินการของภาครัฐในลักษณะเช่นนี้ เนื่องจากไม่ใช่วิถีชีวิตตามประเพณีดั้งเดิมของพวกเขา หากต้องการจะให้พวกเขาเป็นที่รู้จักมากขึ้น เหตุใดจึงไม่ให้พวกเขาทำตามประเพณีดั้งเดิม เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของมานิ อีกทั้งมีการบริจาคสิ่งของและเงินให้ระหว่างงาน ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ชาวมานิ

² นักวิจัยเรื่องการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยมหิดล

³ ที่พักของชาวมานิ ลักษณะเป็นเพิงทำขึ้นอย่างง่าย ใบไม้ที่คลุมด้านบนไม่คงทน อาจจะเพราะนิยมย้ายถิ่นจึงไม่สร้างที่พักให้ถาวร (ปัจจุบันเริ่มมีสร้างแบบถาวรมากขึ้น)

⁴ ปอย รัชชปาบอน ตัวแทนชาวมานิที่กล่าวสะท้อนถึงความแร้นแค้นของพี่น้องมานิ และความเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีผลกระทบต่อชนเผ่า เขาจึงมีบทบาทในเวทีเสวนาต่าง ๆ เพราะผู้คนเชื่อมั่นว่าเขาเป็นตัวแทนของชาวมานิทั้งหมดในเทือกเขาบรรทัด

ต้องการ และยังเป็นการระบุถึง “ความเป็นคนอื่น” ให้ติดตัวชาวมานิ เปรียบเป็นการแยกชาวมานิออกจากคนในสังคมโดยทางอ้อม เพราะมองว่า “แตกต่าง” จึงนำมาเป็น “จุดขาย” เพื่อให้ท้องถิ่นตนเองเป็นที่รู้จักมากขึ้น แต่กลับไม่ได้คำนึงถึงความถูกต้อง ความสมัครใจ หรือแม้แต่ “ความเป็นมนุษย์” ด้วยกันเอง และหากใครเคยได้ยินชื่อนิทรรศการ “Human Zoo”⁵ ที่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 19-20 เหตุการณ์ของชาวมานิก็คงไม่แตกต่างไปกว่ากัน

สถานการณ์ปัจจุบันของชาวมานิ มีความเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปค่อนข้างชัดเจน ทั้งนี้ เกิดจากหลายปัจจัยประการแรก ขณะนี้ชาวมานิบางส่วนได้รับสถานะบุคคลถูกต้องตามกฎหมายไทย ทำให้กลายมาเป็นพลเมืองและได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เช่นเดียวกับคนไทยในท้องถิ่น แต่สิทธินั้นก็มาพร้อมกับหน้าที่ของพลเมืองไทย หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือชาวมานิไม่มีวิธีรับมือและแก้ปัญหาที่ดีพอ สภาพสังคมที่เติบโตอย่างรวดเร็วอาจทำให้เกิดแรงกดดันและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวมานิได้ อีกปัจจัยหนึ่งคือการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมในประเทศ เนื่องจากภาคใต้เป็นพื้นที่ที่รัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านนี้เป็นอย่างมาก ทำให้ต้องดึงทรัพยากรธรรมชาติมาใช้จนส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนที่วิถีชีวิตผูกพันและพึ่งพาทรัพยากรเหล่านั้น ชาวมานิจึงได้รับผลกระทบโดยตรง หากภาครัฐละเลยปัญหาที่เกิดขึ้นในข้อนี้ วิถีชีวิตทั้งด้านความเป็นอยู่ ภาษา วัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญาของชาวมานิก็อาจสูญหายไป เพราะต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน ดังนั้น วิธีที่ดีที่สุดที่จะช่วยแก้ปัญหาในขณะนี้ได้ คือทั้งสองฝ่ายจะต้องร่วมมือกัน ฝ่ายภาครัฐมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือชาวมานิตามแต่สมควรที่พวกเขาพึงจะได้รับในฐานะพลเมืองไทย ขณะที่ชาวมานิเองก็ต้องไม่ทอดทิ้งรากเหง้าและภูมิปัญญาดั้งเดิมไปกับความเจริญทางวัตถุที่เข้ามา หากแต่จะหาวิธีที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน พร้อมกับส่งเสริมอัตลักษณ์ความเป็น “ชาวมานิ” ให้ยั่งยืนได้อย่างไรอีกด้วย

⁵ Human Zoo (สวนสัตว์มนุษย์) เป็นการจัดงานแสดงชนเผ่าพื้นเมืองและวัฒนธรรมให้ชาวยุโรปได้ชม เรียกอีกชื่อว่า นิทรรศการทางชาติพันธุ์ แม้จะอ้างว่าจัดขึ้นเพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษา แต่รูปแบบและวิธีการจัดแสดงในสวนสัตว์มนุษย์กลับสะท้อนให้เห็นถึงการเหยียดชาติพันธุ์ รวมถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยกันเอง

รายการอ้างอิง

- ชุมพล โปธิสาร และภัทรพจน์ อุดมศรี. (2560). ภาษามานี (ชาโก). *วารสารวัฒนธรรม*, 56(4), 72-73.
<http://magazine.culture.go.th/2017/4/mobile/index.html#p=70>
- ชุมพล โปธิสาร และสุวิไล เปรมศรีรัตน์, ดร. (2558). มานี (ชาโก) ชนพื้นเมืองในภาคใต้ของไทย. *ดำรงวิชาการ*, 17(2), 33-56. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/damrong/article/view/35711>
- ไทยพีบีเอส. (5 ตุลาคม 2562). *ท่ามกลางความแตกต่าง : เธอ เขา เรา ใคร สำรองคนไทยในแผ่นดิน* [วิดีโอ]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=N1aXMChv0-O&t=20s>
- ธีระ จันทิปะ. (2021). มานี: ชาติพันธุ์นอกนิยามความเป็นคนได้. *วารสารภูมิแล*, 42(3), 77. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rusamelae/article/view/259585>
- บุหลัน รันตี. (2561). *มันนิชาโก : คนป่าแห่งเขาบรรทัด*. บ้านหนังสือ.
- ไม่ปรากฏ. (2566). *Human Zoo "สวนสัตว์มนุษย์" ความอภัยแห่งการเหยียดผิวจากอดีต*.
<https://www.blockdit.com/posts/63e465307f9884cd2f23fe54>
- วันเฉลิม จันทรากุล. (2544). *เงาะป่า-ชาโก: “นิเชา” เมืองไทย ชนป่าที่กำลังสูญสลาย*. โปรเกรสซีฟ.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.). *กลุ่มชาติพันธุ์ : มานี*.
<https://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicGroups/31>
- Choosawat, S. (2010). *“Sakai” and the “Otherness” in the Context of the Development*. [Master’s thesis, Prince of Songkla University]. PSU Knowledge Bank.
<http://fs.libarts.psu.ac.th/research/conference/proceedings-2/5pdf/005.pdf>